

HET TURFSCHIP *van Breda*

4 MAART 1590

Er zijn zeker weinig feiten uit onze vaderlandsche geschiedenis te noemen, die zoo algemeen bekend zijn als het verhaal van het turfschip van Breda.

En nu het 4 Maart van dit jaar drie honderd vijftig jaar geleden is, dat dit feit plaats vond, mag er nog wel eens even aan worden herinnerd. *) Het schijnt, dat genegenheid voor hun vroegeren heer Prins Maurits, Adriaan van Bergen, 'n turfschipper uit Leur, onder den rook van Breda, het vernuftige plan heeft ingegeven om deze stad door middel van een turfschip te vermeesteren.

Terwijl de Prins zich op de Voornerchans bevond, om de Tielerwaard tegen een inval van den Graaf van Mansfeld te beveiligen, vervoegde Van Bergen zich bij hem en deed zijn voorstel. Hij kon het plan gemakkelijk ten uitvoer leggen, zoo zeide hij, daar hij geregeld hout en turf aanvoerde voor de bezetting van het kasteel van Breda. De winter was streng en dus was er veel brandstof noodig.

Dit plan stond den Prins wel aan en hij besprak het dan ook dadelijk met Van Oldenbarnevelt. De Prins meende de uitvoering te moeten opdragen aan zijn neef Philips van Nassau, die gouverneur was van Gorinchem, Woudrichem en Loevestein.

Doch Van Oldenbarnevelt ontried dit, daar Philips nog vrij jong was en het hem beter leek, deze opdracht te geven aan een meer ervaren krijgsman. De Raadpensionaris noemde den Waalschen hopman Charles van Heraugière. Deze was onmiddellijk bereid, zijn leven op het spel te zetten en dit te meer, daar nog altijd de verdenking op hem rustte, dat hij mede de hand had gehad in de poging van Leicester, om zich van Leiden meester te maken. Hier kreeg hij nu een prachtige gelegenheid om zich van dezen blaam te zuiveren en zijn trouw aan het Huis van Oranje te bewijzen.

Van Bergen, naar Den Haag ontboden, stelde nu met den Prins, Van Oldenbarnevelt en Heraugière de bijzonderheden van het plan vast.

De schipper zou in het ruim van zijn schip zeventig man bergen, waarna

*) Oude schrijvers en ook Blok noemen 4 Maart als datum. Dr De Pater in: Brugmans, Geschiedenis van Nederland deel III blz. 377, noemt 21 Februari.

op een looze zoldering de noodige turf zou worden opgetast. Gelukte het aan Van Bergen, zijn vrachtje veilig binnen de stad te brengen en aan Heraugière de bezetting te overweldigen, dan zou op het eerste teeken Prins Maurits met de noodige versterkingen aanrukken. Daartoe zou deze in alle stilte troepen in de nabijheid van de stad samentrekken. Om den gouverneur der stad, Landsa Vecchia, die tevens gouverneur was van Geertruidenberg, om den tuin te leiden, werd het gerucht verspreid als had Prins Maurits een aanslag op Geertruidenberg in den zin.

Ondertusschen nam Van Oldenbarnevelt op zich te zorgen, dat, na de vermeestering, de stad in den kortst mogelijken tijd van flinke voorraden proviand en munitie werd voorzien, omdat men er op kon rekenen, dat Parma de stad zou belegeren.

Toen aldus alles in de puntjes was geregeld, werd de 25e Februari als datum van vertrek vastgesteld.

Van Bergen zou dan te Zevenbergen liggen met zijn schip en daar zou Heraugière zijn krijgsvolk inschepen. Hij had hiervoor uitgezocht acht-en-zestig dappere, meest jonge kerels, „waarvan velen nog geen baard hadden,” zegt Van Meteren. Behalve deze namen nog deel aan de onderneming de kapiteins Lambert Charles, Jean Logies, Jean Vervet, Matthijs Helt, Heraugière en zijn schildknaap Gerrit Preijs.

Door een misverstand was Van Bergen op genoemden datum niet op zijn schip en de soldaten, meenende, dat hij de zaak had verraden, wilden het schip in brand steken. Gelukkig was dit niet het geval, Van Bergen kwam den volgenden dag opdagen en zoo kon men dan op 26 Februari vertrekken.

Het was een donker en duf verblijf, waarin de soldaten werden opgesloten en hadden ze gemeend, dat dit slechts voor hoogstens één dag zou zijn, dan werden ze hierin bitter teleurgesteld. Nauwelijks waren ze op Maandag 26 Februari vertrokken of ze werden door tegenwind gedwongen drie dagen stil te liggen. Al dien tijd leden ze veel door kou en honger. 't Werd ten laatste zóó erg, dat Heraugière z'n mannen des nachts het schip deed verlaten en ze onderbracht in de schans te Noorddam. Daar brachten ze den geheelen

Vrijdag door en gingen 's avonds weer onder zeil. Zaterdag 3 Maart, 's middags tegen 3 uur kwam het turfschip bij het kasteel van Breda aan.

Doordat het schip op 't laatst van de reis was lek gestooten, kwamen de mannen tot hun knieën in het water te staan. Dat verkoudheid hiervan het gevolg was, laat zich denken. Vooral kapitein Matthijs Helt had het erg te kwaad met hoesten, zóó erg zelfs dat, toen ze het kasteel naderden, hij z'n makkers voorstelde hem te dooden, om ontdekking te voorkomen. Hiervan wilden ze echter niets weten. Er kwam nog een geluk bij een ongeluk. Doordat het schip water maakte, was de schipper genoodzaakt te pompen en hiermee maakte hij zulk een erbarmelijk lawaai, dat de soldaten nu en dan gerust konden hoesten, zonder gevaar voor ontdekking.

Het voorgeschreven onderzoek had plaats, doch was niet meer dan een formaliteit. Al zoo vaak was dit turfschip binnengekomen zonder contrabande, dat zou ook ditmaal wel zoo zijn meende de korporaal, die met het onderzoek belast was. Aan deze oppervlakkige gedachte werd nog steun gegeven door het feit, dat de gouverneur overhaast naar Geertruidenberg was vertrokken en nu het bevel aan zijn zoon Paulo Antonio had opgedragen. Geertruidenberg werd bedreigd, maar Breda kon gerust zijn, zoo meende men.

Toen het schip verlost had gekregen tot verder varen, waren enkele Spaansche soldaten zoo welwillend een handje te helpen, door aan een uitgeworpen lijn te trekken. De vaart dreef n.l. vol schotsen ijs. Nauwelijks was de schuit vastgelegd of het lossen begon en wel in zulk een snel tempo, dat Van Bergen zich bezorgd maakte. Nog enkele lagen en de planken-zoldering zou te kijk komen. Onder voorwendsel van vermoeidheid zond hij de soldaten weg met 'n drinkgeld.

Nu brak de nacht aan en klom de spanning. Daar er maar één man op het schip mocht blijven verliet Van Bergen zijn schuit en benutte dit buitenkansje om 's nachts naar het kamp van Prins Maurits te wandelen en hem den aanvankelijken uitslag van de onderneming mee te deelen. Ondertusschen ontscheepte Heraugière te middernacht het krijgsvolk. Het noodwendige gestommel, dat hierbij werd veroorzaakt, werd overstemd, doordat een der neefs van Van Bergen, die aan boord was gebleven, zoo hard mogelijk stond te pompen.

Bij de ontschepping viel één man te water en verdronk.

Begunstigd door opkomend maanlicht verdeelde Heraugiére z'n volk in twee groepen. Kapitein Lambert moest zich van het wachthuis aan de haven meester maken, terwijl hijzelf de hoofdwacht zou overvallen. Wel boden de soldaten nog hardnekkigen tegenstand, doch dit baatte niet. Paulo Antonio knoopte onderhandelingen aan met Heraugiére en was blij tamelijk gunstige voorwaarden te kunnen bedingen: voor zijn soldaten verkreeg hij vrijen aftocht. De burgerij kocht de plundering af door het betalen van twee maanden soldij aan de troepen van Prins Maurits. Dit kwam hen te staan op een bedrag van 97000 gulden.

's Nachts om twee uur reeds stond de Graaf van Hohenlo met drie honderd man voor de poort en 's morgens hield Prins Maurits met het overige deel van z'n troepen zijn plechtigen intocht in z'n aloude

vaderstad. Met goedvinden van de Staten-Generaal stond de Prins aan de Roomschen een kerk ten gebruike af en liet hij verder de stad haar voorrechten behouden.

Volgens de Resolutie van Holland, 1590, werden aan den „schipper, genaamt Adriaan Adriaansz van Bergen en syn twee Neeven Willem Jacobsz van Bergen en Adriaan Joosten van Bergen” jaargelden toegekend, „voor de getrouwigheid en goede diensten bij hen bewesen in het ontdekken en aanvaarden, mitsgaders het uitvoeren van den aanslag op de stad Breda.”

Ieder der acht-en-zestig soldaten kreeg, behalve zijn twee maanden extra-soldij, nog een gouden penning ter waarde van 25 gulden en aan Van Oldenbarnevelt werd een vergulde kop, waarop de gebeurtenis was afgebeeld, aangeboden, omdat hij de stad in record-tijd had weten te bevoorraden.

Niet alleen was het Prins Maurits

gelukt, de stad te vermeesteren, het gelukte hem ook, bij de nu volgende aanvallen van Parma, haar te behouden.

Zoo viel dan Breda in onze handen. Ter eere van dit belangrijke wapenfeit werden in alle steden en dorpen van de noordelijke provincies dankstonden gehouden in de kerken om God den Heere voor Zijn genadige hulp te danken.

De gedenkpenning, die te dezer gelegenheid werd geslagen, vermeldde aan de eene zijde, dat Breda den 4en van Lentemaand, des jaars 1590, door 't beleid van den Prins Maurits van Nassau uit de Spaansche dienstbaarheid was getogen. Op de andere zijde stond het turfschip afgebeeld, terwijl de soldaten het schip verlaten. Hier vermeldde het randschrift: „Gereed te winnen of te sterven” en verder: „Loon van 't onverwinnlijk gemoed.”

P. de Z. J.Gzn

‘t Kasteel van BREDA verrast, door middel van een Turfschip, in 't jaar 1590.